MONITOR

Na R. P. 1770.
Nro: XXVIII.
Dnia 7. Kwietnia

Drugi List do Monitora.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.

Horat: de arte Poet: ad Pison:

Mości Panie MONITOR.

Ulszczam się tedy W.M. Panu w obietnicy moiey. Skorośmy się dnia naznaczonego na mieysce umowione zeszli, zaczęła się zaraz rozmowa o drugim piśmie W. M. Pana pod liczbą XIX. y wszyscy zgodnie przyznali; że konjektury W. M. Pana o początkach zabobonney czci fałszywych Bogow od rożnych Narodow wprowadzoney są dosyć rozsądne; to tylko wyiąwszy że W. M. Pan Imię *Adonay* bez wątpienia *Pana Panuiącego*, to iest BO-

GA Prawdziwego w Języku Hebrayſkim znaczącę, *Fenicyanom* raczey (w ktorych języku żadne Xięgi czaſow naſzych niedoſzły) à nie Zydom, to ieſt Ludowi Izraelſkiemu [ktorego święte Xięgi, do rąk naſzych doſzły) przypiſuieſz. A przeto znać poniekąd daieſz, że ſobie tę czci godne Xięgi, w ktorych to Imie *Adonay* prawdziwemu BOGU Izraelſkiemu przypiſane, tyle razy powtorzone znayduie ſię, mniey ſobie ważyſz. Należało zaś y na to dać baczność, że gdyby byli Samarytani (à ci byli częścią ludu Zydowſkiego) nie dochowali nam Xiąg Moyżeſzowych charakterami dawnemi Fenicyiſkiemi albo Hebrayſkiemi piſanych, tedyby były te charaktery cale zginęły: gdyż żadnego innego dawnego piſma w takich charakterach na świecie nie maſz, iako ſię na to wſzyſcy w ſtarożytność uczeni ludzie zgadzaią.

Ze Starzy Rzymianie przywłaſzczali ſobie obce Bożyſzcza, od tych nawet Narodow, ktore ſobie byli podbili; to także ieſt rzecz wiadoma wſzyſtkim, ktorzy ſą cokolwiek Hiſtoryi Rzymſkiey wiadomi.

Ale

Ale co W. M. Pan przydaiesz że: *sami nawet Zydzi, mimo swego wstrętu ku innym Narodom, przyięli obrzezanie od Arabow y Egipcyan ;* to wszystkich przytomnych wielce przeraziło . Domyślam ia się (rzekł pierwszy z tych Ichmciow) z kąd Monitorowi przyszła tak śmiała y nigdy przed tym nie słychana obserwacya. (*a*) Bynaymniey nie wątpię, że ią wziął z Autora Xiążki Francuzkiey pod tytułem: *Dictionaire Philosophique portatif*, nie dawno wydaney, y dla wielu, ktore w sobie zawiera błędow, fałszow, bluźnierstw y niezbożności, za Dekretem Parlamentu Paryskiego (*b*) przez ręce Katowskie spaloney. Ten niezbożny Autor, ktory gdzie tylko może, na Religią tak Izraelską Starego Testamentu iako y Chrześciańską wszystkiemi siłami następuie; w Artykule *Circoncision.* śmie twierdzić y usiłuie dowodzić: że Zydzi obrządek obrzezania od Epipcyan wzięli, przywodząc na dowod

słowa

(a) *Pierwszy tę opinią niedawno wymyślił Marsham Angelczyk, ktory zaraz był od ludzi uczonych refutowany.*

(b) 4. Junii 1766.

słowa *Herodota* dawnego Historyka Greckiego, ktory iednak ani o Zydach, albo Izraelitach, ani o Przodku Ich Abrahamie naymnieyszey wzmianki nie czyni. Wiadomo zaś wszystkim uczonym, iakiey wiary iest godzien ten Historyk, zwłaszcza w rzeczach ktore miał z cudzey tylko powieści, y między ktoremi wiele bardzo znayduie się baiek śmiechu godnych, iako to wszyscy ludzie uczeni uznaią, tak dalece: że nie ktorzy z nich domyślaią się, iż słowo Francuzkie *radoter* (c) od tego Imienia *Herodot* pochodzi. Kiedy tento *Herodot* twierdzi, iż za iego czasow w używaniu było Obrzezanie u Egipcyan y u Ethiopow, wierzyć mu potrzeba: bo się sam między niemi znaydował; ale kiedy dodaie, że insze wszystkie Narody, ktore Obrzezania zażywały, ten obrządek czyli zwyczay od Egipcyan wzięły, tego on nie mogł mieć, chyba tylko z powieści samychże Egipcyan, ktorzy nad inne wszystkie Narody lubili się chełpić dawnością obyczaiow swoich.

Y te-

(c) to słowo w ięzyku Francuskim znaczy: *gadać nic do rzeczy sam niewiedząc co.*

Y tegoż to Historyka powieść (rzekł drugi z przytomnych) będziemy śmieli przenosić, albo przynaymniey porownać z powagą Moyżesza Prawodawcy Ludu Izraelskiego? ktory na tysiąc lat przed *Herodotem* żyiąc, nie tylko tegoż ludu swego, ale też całego prawie Narodu ludzkiego Historyą, od początku świata opisał, y razem z Prawem od BOGA danym temuż Ludowi ogłosił y zostawił; Ten zaś Lud po wszystkich świata kraiach rozproszony z niewymowną pilnością y staraniem one aż do czasow naszych dochował. Słuchaymyż tedy co ten wielki Historyk y Prawodawca, o początku y postanowieniu w Narodzie swoim obrzezania mowi: (d) *Rzekł BOG do Abrahama: Ty tedy będziesz strzegł przymierza mego, y potomstwo twoie po tobie w pokoleniach twoich. To zaś iest przymierze moie ktore zachowacie między mną y wami: każdy z was męszczyzna będzie obrzezany... Dziecie każde płći męskiey w ośmiu dni obrzezane będzie... Męszczyzna, ktorego ciało obrzezane nie będzie, będzie zgładzony z pomiędzy ludu swego, gdyż przymierza moie zgwałcił.* Uważać zaś potrzeba: że kiedy Bog to przymierze z Abrahamem y potomstwem iego zawarł, na ten czas Abraham mieszkał w ziemi Chananeńskiey, to iest w Palestynie: à lubo przedtym był w Egipcie, ale tylko iak przychodzień dla głodu, ktory okolicznie na ow czas panował, y nie prędzey iak w piętnaście przynaymniey lat po powrocie swoim z Egiptu, to iest maiąc iuż lat wieku swego dziewięćdziesiąt dziewięć, za wy-

(d) Gen: 17. 9.

za wyraźnym rozkazem Bofkim obrzezanie wefpoł z fynem fwoim *Izmaelem* trzynaście lat na ow czas maiącym, przyiął. Nawet kiedy potym Jakub wnuk Abrahama przenioſł ſię z całą Familią fwoią do Egiptu, nie maſz naymnieyſzego znaku, żeby na ow czas obrzezanie między Egipcyany było w używaniu; Jakże tedy o tym miał wiedzieć *Herodot*, ktory aż w tyſiąc pięćſet lat potym fwoią Hiſtoryą piſał? à dopieroż jak o tym wiedzieć może *Monitor*, że *Zydzi od Arabow y Egipcyan obrzezanie przeięli?* zwłaſzcza, że wielkie ieſt podobieńſtwo, iż *Arabowie* od *Izmaela* ſyna Abrahamowego pochodzą, iako tego Angielſcy Autorowie Hiſtoryi uniwerſalney niedawno wydaney bardzo pięknie y mądrze dowodzą.

Bez żadnego także fundamentu twierdzi *Monitor*, że Zydzi przykładem Egipcyan *w pokarmach przebierali, przeięli od nich oczyszczanie, publiczne obchody, y tańce święte.* Albowiem co ſię tycze przebierania w pokarmach, ktokolwiek śmie mowić, że ie Zydzi od Egipcyan wzieli, zda ſię pokazywać, iż ſobie za baykę poczyta, wyraźne o tym Prawo Boſkie ludowi Izraelſkiemu przez Moyżeſza dane. A do tego w żadney cale Hiſtoryi nie czytamy, żeby *Egipcyanie* w pokarmach przebierać mieli tak, iak czynili Zydzi z zakazu Boſkiego, ktory im ſię często bardzo trudnym do zachowania ſtawał, tak, że S. Piotr Apoſtoł ſam przyznaie: (e) iż ten zakaz *był iarzmem*, *ktorego* mowi *ani my*, *ani Oycowie nasi nosić nie mogli.* Toż ſamo mowić należy *o oczyszczeniu y o publicznych obchodach:* to ieſt: że niemaſz naymnieyſzego w Hiſtoryi tak Swiętey, iako y Swieckiey śladu, żeby ie żydzi od Egipcyan przeiąć mieli. Co ſię zaś tycze *Tańcow świętych*, ktore *Monitor* przydaie, o tych nie maſz żadney wzmianki w Prawie y w Hiſtoryi Moyżeſza;

(e) *Act.* 15. 10.

ſza; chyba że świętemi zechcemy nazwać owe tańce, ktore w niebytności Moyżeſza lud do bałwochwalſtwa ſkłonny czynić począł przed Cielcem złotym od Aarona ulanym; za co iak ſurowie był ſkarany, ſam Moyżeſz *Exo*: 32. opiſuie. To także prawda: że tenże lud Jzraelſki *często* wpadał w Bałwochwalſtwo, y udawał ſię do czci *Baala*, *Beelphegora* y innych *Bożyszcz sąsiadow swoich*; ale ztąd wnoſić tę konſekwencyą, iako wnoſi Monitor: *Tak natura y zwyczay niemal zawsze nad prawem gorują; zwłaszcza kiedy to prawo nie iest ogulnie ludziom znaiome*: Jeſt to, z ułomności y do złego ſkłonności ludzkiey wnoſić: że iey wſzyſtkie prawa ludzkie, à nawet y od ſamego Boga obiawione, nic nie pomogą: Jnaczey nie wiem, coby te ſłowa od Monitora przywiedzione oznaczać miały.

Ale nie wiem (odezwał ſię trzeci z przytomnych) czyliście WW. MM. Panowie uczynili reflexyą nad tym, co *Monitor* przydaie o wężu, że *był miany za nayprzezornieysze zwierze*, w czym czyni wiadomą alluzyą do ſłow Moyżeſza: (*f*) y żeby im bardziey uwłoczył, przywodzi Jndyiſką baykę o lekarſtwie od Boga człowiekowi zaraz przy ſtworzeniu danym, á od węża ukradzionym. Zeby Proroctwa nawet w Piſmie S. zawarte oſłabił, obſzernie wywodzić uſiłuie, że po *całey ziemi*, *we wszystkich kraiach* znaydowały ſię *wyroki*, *y ludzie przyszłe rzeczy opowiedaiący*. Zeby *Chrzest* Chryſtuſow na pogardę podał, bardzo ſię rozſzerza z dowodami: że rożmaite Pogańſkie Narody na *oczyszczenie Dusz*, łazien, obmywania, nurzania ſię w wodzie zażywały; y *żadne* mowi *bez wody y ognia Bożnice nie były* A na oſtatek temi znakomitemi ſłowy konkluduie: *Więc zdaią się bydź we Wszystkich Narodach ustanowione zabobony*, *wyiąwszy*

(f) *Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ. Gen.* 3

wyiąwszy uczonych ludzi Narodu Chińskiego. Jeżeli *we wszystkich Narodach?* toć pewnie y w Narodach Chrześciańskich, nie tylko Katolickich ale y Dyssydentskich *zabobony są ustanowione? A podobno* (te są ostatnie słowa Monitora) *naygłupsi są ze wszystkich ci, ktorzy chcą znaleść rozsądność w tych baykach śmiesznych y rozum z głupstwem pomięszać.* Już tedy za zdaniem *Monitora*, my wszyscy Chrześcianie, ktorzy Taiemnice Wiary naszey z rozumem pogodzić, albo raczey rozum nasz na usługę Wiary poddać (g) usiłuiemy, będziemy *naygłupsi ze wszystkich ludzi:* Sami tylko od tego głupstwa za dekretem Monitora *wyięci są uczeni ludzie Narodu Chińskiego*, o ktorych wszyscy pisarze, ktorzy się w Chińskim Państwie znaydowali, zgodnie y iednomyślnie twierdzą, że nie maią żadney inney Religii procz naturalney; ktora im iednak y dzieci niezmierną liczbę tracić, y żon ile się tylko podoba chować, nie zabrania. Ci to są iedyni na świecie Mędrcy, od ktorych się nam wszystkim rozumu uczyć, à wszelkie *zabobony*, to iest Religią obiawioną, porzucić trzeba.

Wszyscy zaś przytomni zgodzili się na to, żeby W. M. Pana upraszać, abyś sam odpowiedzieć raczył na tę kwestyą, ktotą pierwszym wszystkich Narodow Teologom zadaiesz; *Dla czego iest złe na świecie?* gdyż żarty, ktoremi W. M. Pan tego pytania zbywasz, cale się wszystkim zdały nieprzystoyne, y Naprawcy obyczaiow *Monitorowi* nie przyzwoite. Przytoczono zaś wielu mądrych Autorow, ktorzy o tey kwestyi z umysłu obszernie y rozsądnie pisali.

Jestem *&c.*

(g) *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* 2. *Cor.* 10. 5.